

Locketorps-Törsatorp 1:7 m.fl., Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun

Arkeologisk utredning – steg 1

Locketorps-Törsatorp 1:7 m. fl., Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun

Arkeologisk utredning – steg 1

Magnus von der Luft och Mats Sandin

Locketorps-Törsatorp 1:7 m. fl., Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun
Arkeologisk utredning – steg 1

Rapport 2022:1

© Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ 2022

Länsstyrelsebeslut dnr: 431-40737-2021

Uppdragsnummer i Fornreg: 202101414

Lämningsnummer: L2021:8011-8012

Fastighet: Locketorps-Törsatorp 1:7, 1:11, 1:12, 1:13, 1:14, 1:15, 1:16, Runneberg 1:1, Suntetorp 6:11,

Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun, Västra Götalands län

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6479950 m, Öst 440050 m

Höjd över havet: cirka 90-100 meter

Undersökningsområdets storlek: cirka 2800000 m²

Beställare: Skövde kommun

Projektnummer: G2126

Projektansvarig: Petra Aldén Rudd

Fältansvarig: Magnus von der Luft

Övrig personal: Mats Sandin

För personalens meriter hänvisas till Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativs hemsida

Fältarbetstid: 2021-11-01 – 2021-11-05

Arkiv: Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen

Omslagsbild: Gropavallen L2021:8011. Gropavallens dike centralt i bild med vallen på höger sida. Foto mot
ostnordost

Topografisk grundkarta, plankarta, övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Rio Göteborg

Natur- och kulturkooperativ med data från FMIS och Lantmäteriet (medgivandeavtal © Lantmäteriet Dnr
R50321710_140001)

Redigering och layout: Sara Lyttkens, Berglund Lyttkens AB

Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

Slakthusgatan 8 A

415 02 GÖTEBORG

www.riogbg.se

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Utredningsområdet.....	6
Tidigare fynd och undersökningar.....	6
Syfte.....	6
Metod.....	6
Kart- och arkivstudier.....	6
Fältarbete.....	10
Naturvetenskapliga analyser.....	13
Tolkning.....	13
L2021:8011 Hägnadsvall.....	13
L2021:8011 Hägnad, övrig.....	14
Antikvarisk bedömning.....	14
Källor.....	15

Figur 1. Översiktskarta med utredningsområdet markerat (ring). Skala 1:1 000 000.

Locketorps-Törsatorp 1:7 m. fl., Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun

Arkeologisk utredning – steg 1

Sammanfattning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län har Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ utfört en arkeologisk utredning steg 1 inom fastigheten Locketorps-Törsatorp 1:7 m. fl., Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun. Utredningen föranleddes av kommunens detaljplanearbete för området.

Utredningsområdet är cirka 280 hektar stort och domineras i dagsläget av Skövde flygplats och Skövde motorbana. Skövde flygplats invigdes 1989 och lades ner för reguljär trafik 2002. De centrala delarna av flygplatsen omfattar hårdgjorda ytor och i anslutning till dessa är marken delvis utslätad. Motorbanan i den södra delen utgörs till stora delar av störd mark. Inom delar av området har även ytor skadats i samband med avverkning av skog.

Området är i huvudsak flackt med en svag lutning mot norr. Mindre spridda höjdparter återfinns främst i de västra och norra delarna. I den norra delen av området ansluter ett mindre vattendrag, Rallebäcken.

Inför och i samband med fältarbetet genomfördes en kart- och arkivstudie. Inom det aktuella området fanns före utredningen inga kända fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar. I historisk tid har marken i huvudsak utgjorts av utmark. I anslutning till Rallebäcken återfinns emellertid mindre ytor som odlats från 1700-talets slut och framåt.

Efter kart- och arkivstudierna inventerades hela ytan. I samband med fältarbetet påträffades två lämningar bestående av en hägnadsvall (gropavall) och en övrig hägnad.

L2021:8011	Hägnad	Hägnadsvall	Fornlämning
L2021:8012	Hägnad	Övrig	Övrig kulturhistorisk lämning

Hägnadsvallen markerar sockengräns (Locketorp/Sventorp) och häradsgräns (Vadsbo/Kåkind). Den västra halvan av hägnadsvallen ligger i aktiv fastighetsgräns. Hägnadsvallen har förmodligen fortsatt in på flygplatsområdet i öster och kan anas i form av nygrävda diken i linje med denna. Den övriga hägnaden är belägen i linje med en äldre fastighetsgräns som återfinns på det ekonomiska kartbladet från 1960-talet och häradsekonomska kartan från 1890-talet. Lämningarna har registrerats i enlighet med rekommendationerna för dessa lämningstyper.

Utöver de ovan beskrivna lämningarna identifierades även tio potentiella boplatsslägen kopplade till de uppodlade ytorna vid Rallebäcken i norr samt svaga åsrygggar inom de västra delarna av området.

Utifrån resultatet från arkeologisk utredning steg 1 föreslår Rio Göteborg en fortsatt utredning steg 2 utförs, i syfte att undersöka huruvida fornlämningar ej synliga ovan mark kan finnas inom de utpekade potentiella boplatsslägena.

Utredningsområdet

Utredningsområdet är beläget öster om länsväg 200, cirka 10 kilometer nordöst om Skövde centrum, i Locketorps och Sventorps socknar, Skövde kommun (figur 1 och 2).

Utredningsområdet är cirka 280 hektar stort och domineras i dagsläget av Skövde flygplats och Skövde motorbana. Skövde flygplats invigdes 1989 och lades ner för reguljär trafik 2002. De centrala delarna av flygplatsen omfattar hårdgjorda ytor och i anslutning till dessa är marken delvis utslätad. Motorbanan i den södra delen utgörs till stora delar av störd mark. Inom delar av området har även ytor skadats i samband med avverkning av skog. Området ligger cirka 90-100 meter över havet och är i huvudsak flackt med en svag lutning mot norr. Mindre spridda höjdparter återfinns främst i de västra och norra delarna. I den norra delen av området ansluter ett mindre vattendrag, Rallebäcken. På ömse sidor av Rallebäcken återfinns uppodlade ytor. I de östligaste respektive västligaste delarna finns smalare område med gran- och tallskog.

Tidigare fynd och undersökningar

Inom det aktuella utredningsområdet har inga tidigare arkeologiska undersökningar genomförts.

Syfte

Utredningen syftade till att ta reda på om någon okänd fornlämning berördes av det aktuella arbetsföretaget. Eventuella påträffade lämningar skulle beskrivas och bedömas avseende antikvarisk status. För lämningar som kan ha tillkommit i anslutning till tidsgränsen 1850 skulle grunden för antagandet om tid för tillkomst anges.

Utredningen skulle utföras genom kart- och arkivstudier samt okulär besiktning i fält, vara av god kvalitet och fungera som underlag inför kommande beslut i ärendet, samt för Skövde kommuns vidare planering. Målgrupp för utredningen var Länsstyrelsen och Skövde kommun.

Metod

Inledningsvis studerades äldre kart- och arkivmaterial i syfte att identifiera äldre bruk och strukturer inom utredningsområdet. Denna genomgång omfattade historiska kartor, Sveriges geologiska undersökning (SGU) och Fornreg/Fornsök.

I samband med fältarbetet genomfördes en inventering i syfte att identifiera eventuella gravar, fossil åkermark, historiska lämningar och potentiella boplatslägen. Under fältarbetet användes geosond för att eftersöka stenkonstruktioner, samt för att kontrollera förekomst av kol i jordlagren.

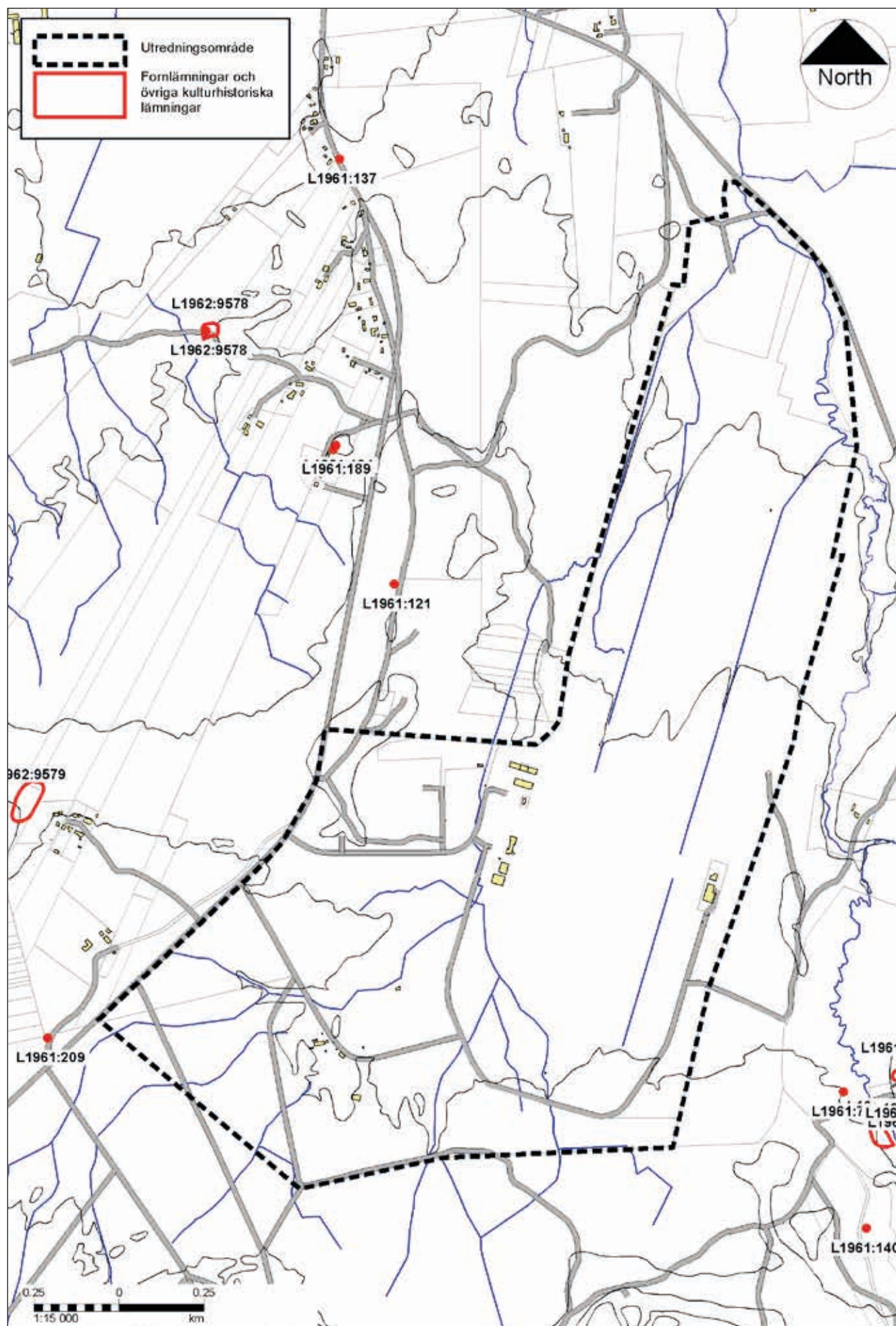
Påträffade lämningar mättes in med RTK-GPS, beskrevs i digitalt format, samt fotograferades i översikt från flera väderstreck.

Kart- och arkivstudier

Ur geologisk synpunkt utgörs utredningsområdet nästan uteslutande av isälvsediment, med mindre inslag av morän, glacial lera och svämsediment i norr samt små ytor med flygsand och glacial grovsilt-finsand i söder. Utredningsområdet är beläget cirka 90-100 meter över havet och har varit tillgängligt för mänskliga aktiviteter från cirka 9000-8500 f. Kr. (SGU 2021).

Inom området fanns före den aktuella utredningen inga kända fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar (Fornreg 2021). I närområdet (cirka 1 kilometer) återfinns ett mindre antal lämningar i form av en fyndplats för flintyxa (L1961:1355), en fyndplats för skafthålsyxa (L1961:778), en fyndplats för flintdolk (L1961:1436), fyndplats för brynen (L1961:4394, fyndplats för slagg (L1961:1402), tre blästbrukslämningar (L1961:4392, L1961:834 och L1961:4467), en tjärdal (L1961:1413), två lägenhetsbebyggelser (L1961:6309 och L1962:9579), två fångstgropar (L1961:134 och L1961:189), ett vägmärke (L1961:121) och ett gränsmärke (L1961:209). De förhistoriska fyndplatserna är belägna i anslutning till Rallebäcken sydöst om utredningsområdet (figur 2). I övrigt karaktäriseras närområdets fornlämningsmiljö av lämningar från historisk tid.

Utredningsområdet är beläget inom delar tillhörande stamfastigheterna Locketorps-Törsatorp och Runneberg inom Locketorps socken, samt Suntetorp i Sventorps socken. Delar av de fastigheter som idag

Figur 2. Utredningsområdet med fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar kända före den aktuella utredningen. Skala 1:15000.

Figur 3. Storskifteskarta från 1795 (Lantmäteriet 2021a), med utredningsområdet markerat med streckad svart linje. Skala 1:13000.

Figur 4. Häradsekonomska kartan från 1877-82 (Lantmäteriet 2021b och c), med utredningsområdet markerat med streckad svart linje. Skala 1:15000.

ligger under Runneberg och Suntetorp har in i sen tid tillhört Klåvasten respektive Knistad. Locketorps socken är beläget inom Vadsbo härad och Sventorp inom Kåkinds härad. Häradena Vadsbo och Kåkind finns belagda 1278 respektive 1225, socknarna Locketorp och Sventorp 1395 respektive 1343 och gårdarna Suntetorp, Knistad, Klåvasten, Törsatorp och Runneberg 1540, 1542, 1550, 1561 respektive 1627 (Kungliga ortnamnskommittén 1950 och 1967).

På en storskifteskarta över området från 1795 ses mindre ytor med odlings- och betesmark i anslutning till Rallebäcken i norr (figur 3, Lantmäteriet 2021a). På den häradsekonomiska kartan från 1877-1882 har odlingsytorna ökat något i storlek och på kartan finns även ett torp markerat med namnet Karlstorp (figur 4, Lantmäteriet 2021b och c). På ekonomiska kartan från 1961 har odlingsmarken i norr vid Karlstorp ökat ytterligare. Byggnaderna som var markerade på den häradsekonomiska kartan har försvunnit och ersatts med nya byggnader väster om de gamla. Dessa byggnader ligger dock utanför det aktuella utredningsområdet (Lantmäteriet 2021d). I de ovan nämnda kartorna finns sockengränsen mellan Locketorp och Sventorp markerad i samma läge. I övrigt utgörs markerna under historisk tid av utmark.

Fältarbete

Fältarbetet utfördes under fem dagar i början av november 2021 och omfattade en okulär besiktning av utredningsområdet. Då flygplatsens landningsbanor samt närområdet direkt kring dessa inte fick beträddas fick besiktningen här ske på håll. Området delades upp i mindre delområden för att möjliggöra en stringent inventering.

De asfalterade ytorna på flygplatsen samt utslätad mark i anslutning till dessa bedömdes inte ha någon arkeologisk potential (figur 5). Området kring motorbanan i sydväst är också påverkat i så stor grad att närvaro av fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar inte kan styrkas (figur 6). Inom utredningsområdets södra och västra delar fanns även ytor som avverkats relativt nyligen. I samband med avverkningen har samtliga stubbar dragits upp ur marken, som därefter slätats ut (figur 7). Inga lämningar påträffades inom dessa områden.

Figur 5. Flygplatsområdets norra del. Foto mot sydsydväst.

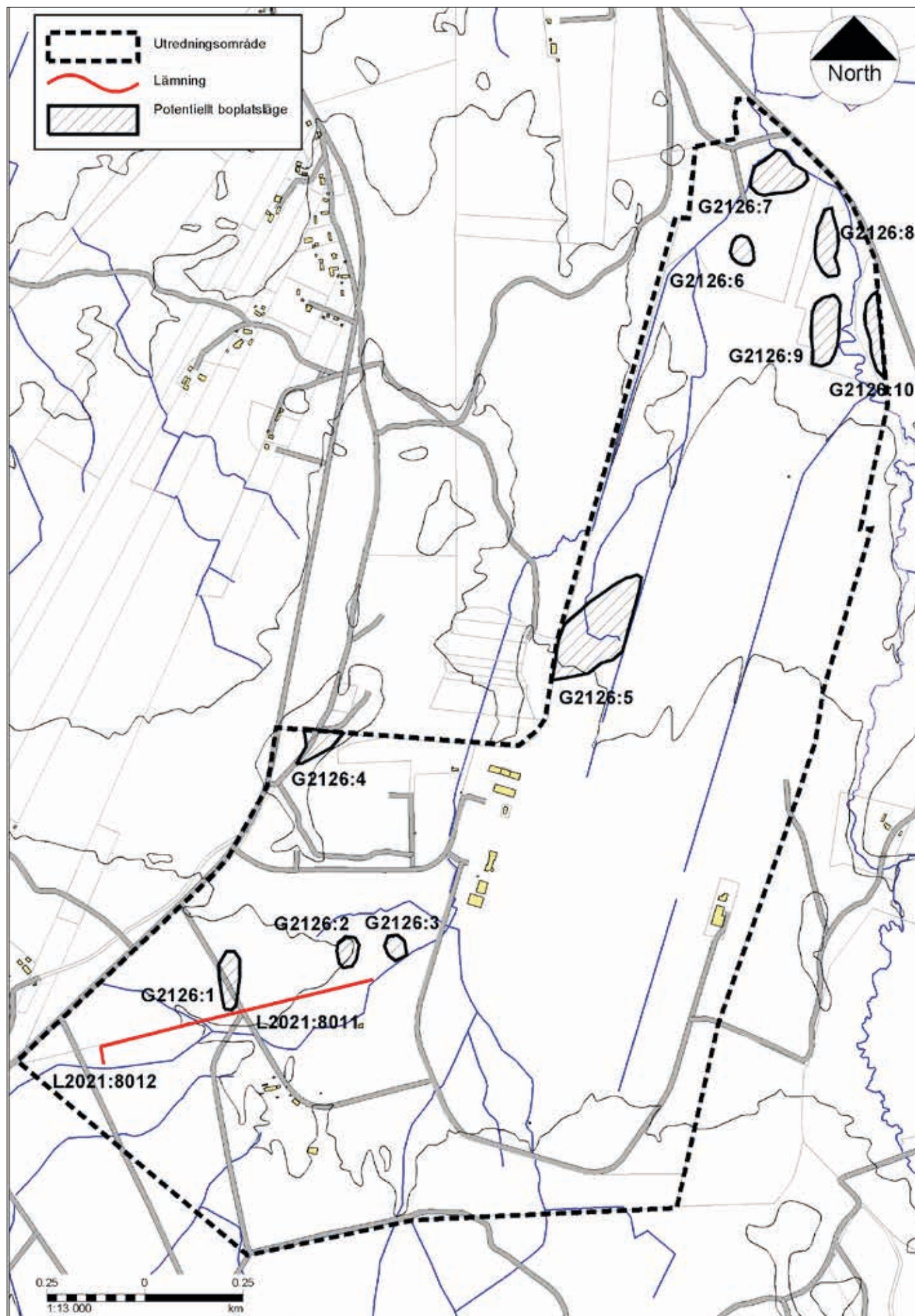
Figur 6. Skövde motorbana i den sydvästra delen av utredningsområdet. Foto mot sydväst.

Figur 7. Nyligen kalhuggen mark i den södra delen av utredningsområdet. På bilden ses en skadad yta där stubbar dragits upp ur marken som därefter slätats ut. Foto mot öster.

I den norra delen av utredningsområdet eftersöktes de byggnader efter torplämningen Karlstorp som fanns markerade på den häradsekonomiska kartan, samt eventuella hägnader kopplat till odlingsmarken öster och söder om densamma. I detta område hade eventuella spår efter dessa förstörts i samband med grustäkt och utschaktade ytor i anslutning till dessa. Vid de byggnader som fanns med på den ekonomiska kartan från 1961 och som låg direkt utanför utredningsområdet, kunde spisaröse, syllstenar och gjutna betongfundament iakttas. Möjligen har de byggnadsrester som fanns på häradsekonomiska kartan förstörts i samband med flytten av torpet, alternativt har skadorna uppstått i samband med etableringen av flygplatsen.

I samband med inventeringen i den södra delen av utredningsområdet påträffades två lämningar av antikvariskt intresse (figur 8). Dessa utgjordes av en hägnadsvall (gropavall) och en övrig hägnad, vilka beskrivs mer ingående nedan.

Figur 8. Utredningsområdet med nya lämningar (L2021:8011-8012) samt potentiella boplatslägen (G2021:1-10). Skala 1:13000.

L2021:8011. Hägnadsvall (gropavall). Hägnadsvallen är cirka 730 meter lång och 5,4 meter bred, med dike och vall (figur 9). Vallen är cirka 3,7 meter bred och 0,7 meter hög. Diket är cirka 2,3 meter brett och 0,9 meter djupt. Vallen är belägen på den södra sidan av diket. I mitten av den cirka 730 meter långa hägnadsvallen återfinns en skada i form av körspår efter skogsmaskiner och dikning. En del skador i den östra delen har uppstått i samband med avverkning inom detta område. Hägnadsvallen har förmodligen fortsatt in på flygplatsområdet i öster och kan anas i form av nygrävda diken i linje med denna. Hägnadsvallen markerar sockengräns (Locketorp/Sventorp) och häradsgräns (Vadsbo/Kåkind) och den västra halvan av den registrerade hägnadsvallen ligger i aktiv fastighetsgräns (figur 3 och 4, Lantmäteriet 2021a, c och d).

Figur 9. Hägnadsvallen L2021:8011. Foto mot öster.

L2021:8012. Övrig hägnad, bestående av ett dike, cirka 48 meter långt, 1,3 meter brett och 0,5 meter djupt. Ansluter i norr till hägnadsvallen L2021:8011. Diket är beläget i linje med äldre fastighetsgräns som återfinns på den ekonomiska kartan från 1961 och häradsekonomiska kartan från 1877-82 (figur 4, Lantmäteriet 2021c och d).

I samband med inventeringen identifierades även tio potentiella boplatsslägen, G2126:1-10 (figur 8). G2126:1-6 är belägna på mindre förhöjningar i det annars flacka landskapet och G2126:7-10 är belägna inom odlingsmarken på ömse sidor av Rallebäcken i den norra delen av utredningsområdet.

Naturvetenskapliga analyser

Inga naturvetenskapliga analyser har utförts i samband med den aktuella utredningen steg 1.

Tolkning

L2021:8011 Hägnadsvall

Hägnadsvallen/gropavallen har inte gått att specifikt belägga i kartor eller skriftliga källor. Dess läge i socken- och häradsgränsen mellan Locketorps och Sventorps socknar respektive Vadsbo och Kåkind's härader har dock i kart- och arkivstudierna kunnat påvisas åtminstone tillbaka till 1795. Cirka 350 meter västsydväst om hägnadsvallens västligaste del återfinns ett gränsmärke/femstenarör, L1961:209, kallat Bröders hög. Gränsmärket är även det beläget i socken- och häradsgränsen och kan beläggas i kartmaterial år 1700 (Fornsök 2021).

L2021:8012 Hägnad, övrig

Hägnaden som utgörs av ett dike som ansluter till hägnadsvallen L2021:8011 i norr. Hägnaden ligger inte i aktiv fastighetsgräns, men i äldre gräns som kan beläggas i kartmaterial från 1877-82 till 1961.

Antikvarisk bedömning

Efter avslutad arkeologisk utredning steg 1 bedömer Rio Göteborg att det berörda utredningsområdet innefattar en fornlämning i form av en hägnadsvall (L2021:8011) och en övrig kulturhistorisk lämning i form av en övrig hägnad (L2021:8012). Dessa lämningar har registrerats i Fornreg.

Utöver dessa lämningar identifierades även tio mindre ytor som bedömdes som potentiella boplatslägen. Rio Göteborg föreslår att de identifierade potentiella boplatslägena undersöks vidare i samband med en utredning steg 2, för att säkerställa om fornlämningar ej synliga ovan mark finns inom dessa ytor.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till Länsstyrelsen. För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse.

Källor

Litteratur

Kungliga ortnamnskommittén	1950	Ortnamnen i Skaraborgs län. Del VII. Kåkinds härad.
Kungliga ortnamnskommittén	1967	Ortnamnen i Skaraborgs län. Del XI:2. Vadsbo härad, södra delen.

Digitala källor

Fornsök	2021	app.raa.se/open/fornsok
Lantmäteriet	2021a	Storskifteskarta 1795. 16-lock-2d.
Lantmäteriet	2021b	Häradsekonomiska kartan 1877-82. Väring 53-25.
Lantmäteriet	2021c	Häradsekonomiska kartan 1877-82. Sventorp 43-5.
Lantmäteriet	2021d	Ekonomiska kartan 1961. Daltorp 8D6i61.
SGU	2021	https://apps.sgu.se/kartvisare/

